

Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry
Kansankatu 8
96100 Rovaniemi
040 823 2443
lappi@sll.fi

LAUSUNTO
30.4.2018 klo 15 mennessä

Kolarin kunta

kirjaamo@kolari.fi

Asia Lausunto Hannukaisen kaivosalueen osayleiskaavaehdotuksesta ja asemakaava-ehdotuksesta sekä Rautuvaaran teollisuusalueen asemakaavaehdotuksesta.

Yleistä

Kiitämme saamastamme lausuntopyyntöä. Katsomme, että Hannukaisen kaivosalueen osayleiskaavaehdotus ei täytä maankäyttö- ja rakennuslain yleiskaavan laatimiselle asetettuja vaatimuksia. Osayleiskaava on valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden, Tunturi-Lapin maakuntakaavan sekä yleiskaavan sisältövaatimusten vastainen. Osayleiskaavan vaikutukset on arvioitu puutteellisesti, joten niiden perusteella ei voi arvioida sitä, täyttääkö kaava maankäyttö- ja rakennuslain sisällölliset vaatimukset. Yhtiö ei ole selvittänyt riittävästi kaavan vaikutuksia sekä on antanut virheellistä tietoa, joka vaikuttaa siihen ettei kaavaa voida toteuttaa kestävästi ympäristöä huomioiden. Hankkeella ei ole ympäristölupaa. Ympäristölupahakemuksesta järjestetään AVI:n mukaan uusi lausuntokierros, koska hakemus on muuttunut huomattavasti alkuperäisestä. Näin ollen kaavan vaikutusten arvioinnin perusteita ei ole olemassa.

Osayleiskaavaehdotus

Vaikutusten arvioinnin puutteellisuus

MRL 9 §:n mukaan ”kaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin”. Tätä täsmennetään toteamalla, että ”kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitettävä suunnitelman ja tarkasteltavien vaihtoehtojen toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset. Selvitykset on tehtävä koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan olennaisia vaikutuksia.” Hannukaisen osayleiskaava ei täytä MRL 9 §:n vaatimuksia, sillä lupahakemus sisältää virheitä ja on muuttunut. Kaava ei perustu merkittäviä vaikutuksia arvioivaan suunnitteluun.

Osayleiskaava pohjautuu varsin pitkälti YVA-menettelyssä tehtyihin selvityksiin. Kaavaselostuksessa todetaan, että ”Hannukaisen kaivoshankkeen ympäristövaikutusten arviointimenettelyn yhteydessä on laadittu koko kaivoshankkeen vaikutusalueella koskevat selvitykset, joita käytetään hyväksi yleiskaavan vaikutusten arvioinnissa.” Toinen asiakokonaisuuteen vaikuttava seikka on samaan aikaan

käynnissä oleva kaivoksen ympäristölupaprosessi. Vaikka YVA-menettely ja ympäristölupaprosessi ovat sinänsä itsenäisiä, ne kytkeytyvät tiiviisti myös osayleiskaavan selvityksiin. Sekä YVA-menettelyssä että ympäristölupaprosessissa on käynyt ilmi niissä tehtyjen selvitysten puutteellisuus. Esimerkiksi ympäristölupaprosessissa lupaviranomainen (AVI) edellytti lupahakemuksen täydennystä 119 eri kohdan perusteella. Myös hankkeen kannalta aivan keskeisessä Natura-arvioinnissa on ollut merkittäviä puutteita ja ELY-keskus on edellyttänyt niihin täydennyksiä. Olemme kritisoineet ELY-keskuksen lausuntoa mm. vesi- ja ympäristölupahakemuksesta antamassamme lausunnossa 16.10.2017 <https://www.sll.fi/ajankohtaista/liitto/2017/sll-valitus-kaivospiiri-10-2017> (Liite 1.), koska se on selvästi virheellinen. Myös Lapin ELY-keskuksen kaksi muuta osastoa ovat lausunnoissaan katsooneet, ettei hankkeelle tule myöntää haettua vesi- ja ympäristölupaa (Kalatalouspalvelut, 14.9.2017 LAPELY/1841/2017 (Liite 4.) sekä Ympäristö- ja luonnonvarat, 6.7.2017 LAPELY/1841/2017 (Liite 5.)). Molemmat edellä mainitut lausunnot ovat erittäin kriittisiä mm. hankkeen kalasto- ja vesistövaikutusten suhteen ja asettavat samalla myös ELY:n antaman Natura-lausunnon johtopäätökset varsin kyseenalaiseen valoon.

Ely-keskuksen Natura-lausunnossa on todettu hankkeella olevan 'selviä ja moninaisia haittoja'. Mutta siitä huolimatta se ei ELY-keskuksen mukaan merkittävästi heikennä alueen suojeluperusteita. Tämä johtopäätös on sekä ekologisesti että oikeudellisesti kestävä. On otettava huomioon, että mainitut haitalliset vaikutukset ovat suurimmillaan Niesajoella, johon kohdistuu myös vesienhoitosuunnitelman ympäristötavoitteiden saavuttamisen vastaista merkittävää vesien ekologisen tilan heikentymistä. Tämän lisäksi on huomioitava Niesajoen muutokset äärimmäisen uhanalaisen meritaimenen lisääntymisalueilla. Mainitut Lapin ELY-keskuksen muiden osastojen erittäin kriittiset lausunnot vahvistavat käsitystä siitä, että vaikutuksia Natura-alueelle on arvioitu virheellisesti, ilman ennalta varautumisen periaatteen edellyttämää varovaisuutta.

Osayleiskaavan vaikutusten arvioinnin osalta on erittäin merkityksellistä, että puutteellisilla selvityksillä on välitön vaikutus myös kaavaprosessiin, koska niitä hyödynnetään laajasti kaavan valmistelussa. Osayleiskaavaselostuksen pohjalta on selvää, että suuri osa kaavan vaikutusten selvityksistä perustuu muissa prosesseissa tehtyihin ja tehtäviin selvityksiin. Nämä selvitykset ovat puolestaan osoittautuneet merkittävällä tavalla riittämättömiksi ja osin myös virheellisiksi. Siten on ilmeistä, että osayleiskaavan vaikutuksia ei ole arvioitu MRL 9 §:ssä ja MRA 1 §:ssä edellytetyllä tavalla. Tämän seurauksena ei ole myöskään mahdollista arvioida, täyttääkö yleiskaava MRL 39 §:ssä edellytetyt yleiskaavan sisältövaatimukset.

Muun ohella MRL 9 §:n edellyttämien selvitysten riittävyyden arvioinnin osalta on otettava huomioon laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (30.12.2004/1299), jolla on pantu täytäntöön EU:n vesipuitedirektiivi. Sen mukaan vesienhoitosuunnitelmissa asetetut ympäristötavoitteet sitovat jäsenvaltioita laajasti kaikessa direktiiviä täytäntöönpanevassa toiminnassa ja direktiivin ympäristötavoitteet ovat suorassa yhteydessä myös kansallisiin viranomaispäätöksiin. Vesienhoitolain 28 §:n mukaan myös kuntien viranomaisten on otettava soveltuvin osin toiminnassaan huomioon valtioneuvoston 17§ mukaisesti hyväksymät vesienhoitosuunnitelmat. Tornionjoen vesienhoitoalueen vesienhoito-suunnitelman mukaan Hannukaisen kaivoshanke on toteutuessaan merkittävä vesi en

tilaan vaikuttava hanke . Suunnitelman mukaan ”käytettävissä olevien tietojen perusteella tilan heikkeneminen erinomaisesta hyvään on mahdollista lähinnä Akäsjoen ja Valkeajoen osalta ja hyvän tilan saavuttaminen voisi vaarantua lähinnä Niesajoen osalta .” Myös Hannukaisen kaivoshankkeen ympäristö- ja vesilupahakemuksessa todetaan suoraan , että kaivoshanke saattaa vaarantaa vesienhoitosuunnitelman mukaiset tavoitteet Niesajoen osalta. Näin ollen kaava myös tältä osin perustuu riittämättömiin selvityksiin, eikä sen vaikutuksia voi kaavan sisältövaatimusten näkökulmasta arvioida.

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (VAT) vastaisuus

Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) 22 §:ssä säädetään valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista (VAT), jotka tulee ottaa huomioon alueiden käytön suunnittelussa (MRL 24 §). VAT:n yleisenä lähtökohtana on kestävä kehitys: ”*Ekologisesti* kestävä kehitys tarkoittaa kestävää energian ja luonnonvarojen käyttöä, ympäristökuormituksen sopeuttamista luonnon sietokykyyn, kestävää materiaalitaloutta sekä biologisen monimuotoisuuden säilyttämistä. *Taloudellisesti* kestävä kehitys edellyttää, että ratkaisujen tulee olla yhtä aikaa sekä taloudellisesti että ekologisesti järkeviä ja tehokkaita. Taloudellinen kestävyys merkitsee kansallisvarallisuuden säilyttämistä ja sen kartuttamisedellytysten luomista. *Sosiaalisesti* kestävä kehitys edellyttää kansalaisten hyvinvoinnin turvaamista ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden edistämistä. *Kulttuurisen* kestävyuden kannalta on tärkeää vaalia kansallisen kulttuuriperinteen alueellisia ominaispiirteitä.”

VAT:en mukaan (kohta 4.3) alueidenkäytöllä on myös edistettävä luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä siten, että turvataan luonnonvarojen saatavuus myös tuleville sukupolville. Lisäksi alueidenkäytössä ja sen suunnittelussa tulee ottaa huomioon luonnonvarojen sijainti ja hyödyntämismahdollisuudet sekä edistää vesien hyvän tilan saavuttamista ja ylläpitämistä. Kaivostoiminnan sijoittamisen näkökulmasta on myös erityisesti huomioitava, että haitallisia terveysvaikutuksia tai onnettomuusriskejä aiheuttavien toimintojen ja vaikutuksille herkkien toimintojen välille on jätettävä riittävän suuri etäisyys (VAT 4.3.)(Liite 2.).

VAT:iin sisältyy myös Lapin tunturialueita koskevia erityistavoitteita (kohta 4.7), jotka edellyttävät, että alueidenkäytöllä edistetään Lapin tunturialueiden säilymistä luonto- ja kulttuuriarvojen kannalta erityisen merkittävänä aluekokonaisuuksina. Samalla on myös varmistettava, että asumisen ja elinkeinotoiminnan harjoittamisen edellytykset säilyvät. Alueiden erityispiirteet tulee tunnistaa ja alueidenkäyttö on sovittava mahdollisimman tasapainoisesti yhteen poikkeuksellisten luonnonolojen, luonnon kestokyvyn ja kulttuuriarvojen turvaamiseksi. Alueidenkäytössä on myös tuettava luonnonoloihin sopeutuneiden omaleimaisten kylä- ja kulttuuriympäristöjen säilymistä ehyinä ja poronhoitoalueella tulee turvata poronhoidon alueidenkäytölliset edellytykset.

On ilmeistä, että maankäytöltään intensiivisessä ja vaikutuksiltaan pitkäaikaisessa kaivostoiminnassa on VAT:et otettava erityisen tarkasti huomioon. Vaikka maakuntakaava on tässä suhteessa keskeisin kaavataso, VAT:et vaikuttavat monin tavoin myös yleiskaavan laatimiseen. Nähtävillä ollut osayleiskaavaehdotus vaikuttaa erittäin haitallisesti Tornion-Muonionjoen vesistöalueeseen, koska se heikentää huomattavasti veden laatua ja tuhoaa äärimmäisen uhanalaisen meritaimenen kutualueet.

Äkäsjoen vesistöalue on merkittävin meritaimenen kutualue Tornionjoella Suomen puolella. Vaikka YVA-selostuksen vaihtoehtoista on valittu VE4, jossa vaikutukset pinta- ja pohjavesiin ovat YVA:n mukaan pienemmät kuin muissa vaihtoehtoissa, myös VE4-vaihtoehto aiheuttaa mahdollisesti happoa tuottavia vesistö päästöjä, jotka ovat erittäin haitallisia mm. vesieliöstöille. YVA:n vaihtoehtotarkastelu on kuitenkin osin riittämätön (ks. Liite 2.). Osayleiskaava ei ole ekologisesti kestävä.

Kaivosyhtiön täydennys ympäristöhakemuksessa AVI:lle maaliskuussa arvioitiin vaahdotuskemikaalin ksantaattien määrän tippumisen 2000 tonniin vuodessa ja samalla rikkihapon ja sammutetun kalkin käyttötarve kasvaisivat kaksinkertaisiksi. Ksantaatit ovat erittäin haitallisia vesieliöille pieninäkin pitoisuuksina ja niiden hajoamista pohjoisissa olosuhteissa on vähän tietoa. Hajoamista on tutkittu laboratorio-olosuhteissa, jotka eivät vastaa todellisia olosuhteita. Ksantaateista on mediassa esiintynyt kuluneen vuoden aikana lukuisia arvioita. Esimerkiksi pyriitin esivaahdotuksen kohdalla ympäristölupahakemuksen vastineessa arvioidaan ksantaatin tarve 136 g per syötetty malmitonni. GTK:n arvion mukaan ksantaattien todellinen prosessivaiheen perusteella arvioitu määrä on 269 g. Ramm-Schmidt arvioi ksantaattien todelliseksi käyttömääräksi 3700 tonnia. Pöyryn laskelmat tulee arvioida uudelleen luotettavalla ja riippumattomalla asiantuntijalla. Virheelliset tiedot heikentävät merkittävästi yleiskaavan vaikutusten arviointia.

Osayleiskaavaehdotus ei myöskään ole taloudellisesti perusteltu, koska kaavoituksen mahdollistama kaivoshanke heikentää huomattavasti alueella toimivia muita elinkeinoja, kuten luontais-, poro- ja matkailuelinkeinoja. Hannukaisen kaivoshankkeen vaikutukset ovat huomattavasti haitallisempia kuin muualla Lapin kaivoshankealueilla, koska hankealue sijaitsee niin lähellä kansainvälisestikin tunnettuja matkailukeskuksia Ylläsjärveä, Äkäslompola ja Pallas-Yllästunturin kansallispuistoa. Kaivos- ja kaivoshanke kuntien taloudellisten tunnuslukujen seuranta vuosilta 2011-2015 osoittaa myös, ettei kaivoksilla ole kaivoskunnan taloudelle positiivista vaikutusta ainakaan kymmeneen vuoteen kaivoksen avaamisesta. Koska kaivoksen toiminta-ajaksi on arvioitu 16 vuotta, alueelliset taloudelliset vaikutukset ovat negatiivisia kun huomioidaan myös kaivoksen sulkemisesta koituvat kustannukset ja toiminnan jälkeen ympäristöön jäävät haitat mm. maisemakuvassa. Matkailuyritysten tuotot ja työllisyysvaikutukset ovat suuremmat kuin lyhytaikaisen kaivostoiminnan suhdanneherkät arviot. Lisäksi kaivosyhtiö antaa harhaanjohtajan ja virheellisen kuvan malmivarannoista (ks. Liite 2.).

Nykyinen kaivoslaki edellyttää, että kaikki taloudellisesti hyödynnettävissä olevat malmit hyödynnetään eikä jätetä jätekasoihin. Tämä johtaa siihen, että mikäli Hannukaisen malmiossa on tarpeeksi uraania, niin se tulee erottaa prosessissa ja myydä. Todettakoon vielä tähän, että vaikka uraani otetaan talteen, rikastushiekkaan jää kuitenkin 85 % malmin alkuperäisestä radioaktiivisuudesta.

Osayleiskaavaehdotus ei myöskään ole sosiaalisesti kestävä, koska kaavahanke ei turvaa etenkään lähiasukkaiden ja -yrittäjien hyvinvointia. Alueella toimivat eivät koe hanketta oikeudenmukaiseksi, koska se vaikuttaa merkittävästi omatarve- ja virkistyskalastukseen, luonnontuotteiden keruuseen, viihtyvyyteen, turvallisuuteen sekä fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Lapissa taloudellista

hyvinvointia on perinteisesti saatu monista lähteistä, kuten kotitarvekalastuksesta, -marjastuksesta ja -sienestyksestä. Alueen sammalnäytteissä on jo nyt nähtävissä vanhan Rautuvaaran kaivoksen pölyvaikutukset mm. raskasmetallikertyminä, joten on täysin oikeutettua olettaa, että uusi kaivos liikenteineen aiheuttaa laajalle alueelle merkittävät pölyämistä aiheuttavat raskasmetallipäästöt. Tämä vaikuttaa olennaisesti lappilaisen perinteiseen keräys- ja kalastuskulttuuriin sekä tietenkin toimeentuloon. Kittilässä on myös havaittu porojen karkottumista kaivosalueiden ympäristöstä. Haitalliset ilman mukana kulkeutuvat aineet kertyvät mm. jäkäliin ja porot välttävät niiden syömistä. Porojen laidunalue siis pienenee.

Aiemmat kaivoshankkeet ovat myös osoittaneet, että korvaukset lähialueiden asunnonomistajille ja mökkiläisille ovat riittämättömiä. Muihin kaivoshankkeisiin verrattuna Hannukaisen kaivosalueen erityinen ongelma on myös happoa tuottava malmio, joka aiheuttaa mm. raskasmetallien ja uraanin liukenemista vesistöihin. Yhdistettyinä muihin prosesseissa käytettäviin kemikaaleihin, esim. ksantaatit, on riski vesiluonnon ja esimerkiksi vaelluskalakantojen kannalta äärimmäisen todellinen. Talvivaara on hyvä esimerkki riskien hallitsemattomuudesta. Uhkana on, että yhden 16 vuotta toiminnassa olevan kaivoksen vuoksi menetetään Torniojoen vaelluskalakanta kokonaan tai osittain useammaksi vuodeksi. Torniojoen lohikanta muodostaa valtaosan Itämeren lohikannoista. Sen saalisosuuden arvo on 1 miljoonaa euroa vuodessa. Välilliset tuotantovaikutukset, kun huomioidaan mm. kalastusmatkailun kautta tulevat tulot, ovat LUKE:n arvioiden mukaan 7 miljoonaa euroa vuodessa pelkästään Suomen puolella. Kaivos vaarantaa myös nämä tulot. Taloudellisia perusteita kaivoksen rakentamiselle ei siis ole olemassa, vaan hanke vaarantaa kaiken muun taloudellisen toiminnan.

Tunturi-Lapin maakuntakaavan vastaisuus

Osayleiskaavan alue on Tunturi-Lapin maakuntakaavassa lähes kokonaan merkitty ET- ja EK-alueeksi eli kaivosalueeksi ja yhdyskuntateknisen huollon alueeksi. Maakuntakaavan tasolla ei kuitenkaan tarkastella kaavamerkintöjen vaikutuksia ekologiseen, taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävytyteen riittävän yksityiskohtaisesti. Tämä tehdään vasta alemman tason kaavoissa kuten yleis- ja asemakaavoissa.

Tunturi-Lapin maakuntakaavakartan aluekohtaisen määräyksen mukaan "kaivosalueen suunnittelussa tulee maakuntakaavan aluekohtaisen määräyksen mukaan ottaa huomioon lähialueen matkailu-, virkistys- ja luontoarvot. Lisäksi kaivostoiminta tulee suunnitella niin, että se ei Tornionjoen-Muonionjoen vesistöalueen Natura 2000 -verkostoon kuuluvalla alueella aiheuta merkittäviä päästöjä tai hydrologisia vaikutuksia tai muutenkaan merkittävästi heikennä alueen niitä luontoarvoja, joiden vuoksi se sisältyy Natura 2000 -verkostoon".

Hannukaisen kaivosalueen osayleiskaavaehdotuksessa ei ole näitä määräyksiä ole riittävästi huomioitu. Tehtyjen selvitysten perusteella (Natura-selvitys ym.) niitä ei käytännössä edes voida ottaa huomioon, koska kaivoksesta aiheutuvat vaikutukset ovat erittäin haitallisia niin matkailulle, virkistystoiminnalle kuin luontoarvoillekin. Siten osayleiskaavaehdotus on maakuntakaavan vastainen.

Yleiskaavan sisältövaatimukset

Kuten edellä olemme jo todenneet, kaavan selvitykset ovat merkittäväällä tavalla puutteelliset. Jo tehtyjen selvitysten pohjalta on kuitenkin nähtävissä, että osayleiskaavaehdotus on MRL 39 §:ssä asetettujen yleiskaavan sisältövaatimusten vastainen. Osayleiskaavan tarkoituksena on mahdollistaa Hannukaisen kaivoshankkeen toteuttaminen, mutta tarkoituksestaan huolimatta kaavassa tulee ottaa huomioon kaikki yleiskaavalle asetetut sisältövaatimukset. Osayleiskaavan luonnoksessa ei ole huomioitu MRL 39 §:ssä esimerkiksi yhdyskuntarakenteen toimivuudelle, taloudellisuudelle ja ekologiselle kestävyydelle ja ympäristöarvojen vaalimiselle asettuja vaatimuksia. Kaavaluonnos ei myöskään takaa mahdollisuuksia turvalliseen, terveelliseen ja eri väestöryhmien kannalta tasapainoiseen elinympäristöön ja asumiseen.

Kaivostoiminnasta aiheutuu ympäröivälle luonnolle, alueen asukkaille ja poronhoidon edellytyksille huomattavaa haittaa, joita ei ole kyetty yleiskaavassa poistamaan. Alueen luonnonolosuhteiden turvaamisen kannalta keskeinen yleiskaavan sisältövaatimus on maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen (MRL 39.2 § kohta 8). Kaivoksen rakentamisen seurauksena alueen luontoarvot ovat vaarassa tuhoutua kokonaan. Selostuksessa esimerkiksi todetaan suoraan, että ”kaivosalueella sijaitseviin uhanalaisiin luontotyypeihin kohdistuvat vaikutukset arvioidaan merkittäviksi”. Tätä kuitenkin jatketaan harhaanjohtavasti toteamalla, että ”uhanalaiset luontotyypit tulee huomioida maankäytön suunnittelussa, *mutta niillä ei ole lainsäädännöllistä perustaa*”. Kiinnitimme tähän selkeään epäkohtaan huomiota jo edellisessä lausunnossamme, mutta tältä osin mikään ei ole muuttunut. Vaikka uhanalaisuudella ei ole välittömästi luonnonsuojelulaista seuraavia suoria oikeusvaikutuksia, niiden on vakiintuneesti katsottu vaikuttavan mm. kaavojen sisältövaatimusten täyttymisen arviointiin: ”LSL 29 §:n voidaan katsoa jo sellaisenaan velvoittavan kaavapäätöksen tekijää, koska kaavan voidaan katsoa tältä osin olevan kaavan sisältövaatimusten mukainen” (Jääskeläinen – Syrjänen: Maankäyttö- ja rakennuslaki selityksineen 2010 s. 274). Siten on yksiselitteisesti virheellistä väittää, ettei uhanalaisuudella olisi lainsäädännöllistä perustaa.

On selvää, että alueella olevilla uhanalaisilla luontotyypeillä on tosiasiallisesti varsin suurta merkitystä arvioitaessa osayleiskaavan lainmukaisuutta. Erityisen harhaanjohtavaa on kuitenkin se, että kaavaselostuksessa annetaan ymmärtää luonnon palautuvan kaivostoiminnan jälkeen takaisin luonnontilaan: ”Kaivoksen sulkemisen jälkeen alueen arvioidaan palautuvan luonnolliseen tilaansa, jolloin elinympäristöjen ja lajien monimuotoisuus ovat verrattavissa seudun muihin vastaaviin alueisiin.” On täysin selvää että näin ei tule tapahtumaan, koska kaivostoiminta muuttaa ympäristöään erittäin laajasti ja kokonaisvaltaisesti ja pysyvästi. Selostuksessa myönnetään ainoastaan, että metsäiset suolinympäristöt ja luonnontilaiset lähteet eivät palaudu ennen kaivostoimintaa vaille tilaansa. Tämä johtopäätös koskee kuitenkin valtaosaa myös muista alueen luontoarvoista ja on harhaanjohtavaa väittää muuta.

Kaivoksen aiheuttamat päästöt ilmaan ja veteen aiheuttavat myös merkittävää terveysvaaraa alueen asukkaille, sillä kaivoksen lähistöllä on sekä vakituista että loma-asutusta. Kaavassa ei ole riittäviä suojaetäisyyksiä. KHO:n vahvistamassa oikeuskäytännössä 300 metrin etäisyys pihapiiriin on ehdoton. Selostuksessa terveysvaikutuksia on selvästi vähätelty: ”On ilmeistä, että kaivoshankkeen melusta ei

aiheudu terveyshaittaa”. Terveyshaittojen lieventämiseksi esitetyt keinot, kuten pölyä ja melua estävät suojavallit eivät täysin estä haittavaikutuksia. Myös liikenne aiheuttaa tien varren asukkaille pöly- ja meluhaittoja. Pohdittavaksi jää myös, että onko uusissa mallinuksissa otettu riittävästi huomioon melusteiden sijainti alamäessä. Meluste voi myös kerätä sadevesien mukana teollisuusalueelta haitta-aineita sekä vesipäästöjä. YVA:n mukaan Hannukaisen alueen kaivot ja pohjavesi pilaantuvat käyttökelvottomiksi. Meluvalli voi myös lisätä pohjavesiongelmia. Kaivojen ja pohjaveden pilaantuminen aiheuttavat merkittävää terveysvaaraa. Sivukivialueiden ja louhoksien seinämien sekä rikastusjätteiden suhteen rikkipitoiset sulfidijätteet tuottavat hapanta kaivosvalumaa jopa tuhansien vuosien ajan. Kaivos säilyy kunnan asukkaiden ja ympäristön rasitteena hyvin kauas tulevaisuuteen asti. (Liite 2.)

Natura 2000 -arvioinnin puutteellisuus

Kaivostoimintaan varattu osayleiskaava-alue on ympäristölliseltä kannalta erityisen haavoittuva, sillä sen lähistöllä on useampia Natura 2000 -verkostoon kuuluvia alueita. Nämä asettavat kaavan valmistelulle erityisen huolellisuusveloitteen. Oikeudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet asettavat erittäin tiukat vaatimukset kaavan ympäristöselvityksille ja ylipäätään kaavan toteuttamisedellytyksille. Kuten jo edellä olemme todenneet, kaavan selvitykset ovat täysin riittämättömät, mikä vaikuttaa kokonaisarviointiin. Hankkeesta tehty Natura-arvio on ollut huomattavan puutteellinen ja siihen on tehty lisätäydennyksiä ELY-keskuksen pyynnöstä. Tässä vaiheessa on käytännössä mahdoton arvioida, millaiset hankkeen tosiasialliset vaikutukset Natura-alueisiin ovat. Siten osayleiskaavan hyväksymisedellytyksiä Natura 2000 -verkostoon mahdollisesti kohdistuvien vaikutusten osalta ei voida arvioida luonnonsuojelulain ja luontodirektiivin edellyttämällä tavalla.

On otettava erityisesti huomioon se, että luonnonsuojelulain 65 § edellyttää hankkeen tai suunnitelman aiheuttamien kokonais- ja yhteisvaikutusten *asianmukaista arviointia*. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että arvioinnin tulee perustua riittäviin, kattaviin ja yksityiskohtaisiin selvityksiin mahdollisista Natura 2000-alueen luonnonarvoihin kohdistuvista vaikutuksista ja näiden vaikutusten seurauksista. Arvioinnin perusteella on voitava luotettavasti arvioida, heikentääkö kaavahanke merkittävästi Natura 2000-alueen luonnonarvoja. Mikäli selvitykset ovat riittämättömät ja taustatieto virheellistä, tätä arviointia ei voi tehdä.

On myös huomattava, että luonnonsuojelulain 65 §:ssä asetettuja hyväksymisen tai vahvistamisen edellytyksiä on arvioitava luontodirektiivin 6 artiklan 3 kohdan mukaisesti:

”Kaikki suunnitelmat tai hankkeet, jotka eivät liity suoranaisesti alueen käyttöön tai ole sen kannalta tarpeellisia, mutta saattavat vaikuttaa tähän alueeseen merkittävästi joko erikseen tai yhdessä muiden suunnitelmien tai hankkeiden kanssa, on arvioitava asianmukaisesti sen kannalta, miten ne vaikuttavat alueen suojelutavoitteisiin.

Alueelle aiheutuvien vaikutusten arvioinnista tehtyjen johtopäätösten perusteella toimivaltaiset kansalliset viranomaiset antavat hyväksyntänsä tälle suunnitelmalle tai hankkeelle *vasta*

varmistuttuaan siitä, että suunnitelma tai hanke ei vaikuta kyseisen alueen koskemattomuuteen, ja kuultuaan tarvittaessa kansalaisia”.

Siten vaikutusten todennäköisyyttä ja niiden merkittävyyttä on arvioitava unionioikeuden keskeisen periaatteen, varovaisuusperiaatteen, näkökulmasta. Luontodirektiivin 6 artiklan 3 kohdan mukaisesti riittää jo *todennäköisyys tai vaara siitä, että suunnitelma tai hanke vaikuttaa kyseiseen alueeseen merkittävästi*. Sama koskee hankkeen hyväksymistä.

EU-tuomioistuin on täsmentänyt em. säännöksen tulkintaa tapauksessa C-127/02: arviointi on tehtävä, *jos objektiivisten seikkojen perusteella ei voida sulkea pois sitä, että kyseinen suunnitelma tai hanke vaikuttaa merkittävästi kyseessä olevaan alueeseen.”* Tämä vaikuttaa myös varsinaisen arvioinnin ja sen tulosten esittämiseen. Tämä näkyy myös kyseisessä ratkaisussa C-127/02, jossa todettiin, että suunnitelma tai hanke voidaan hyväksyä vain sillä edellytyksellä, että toimivaltaiset kansalliset viranomaiset *ovat varmoja* siitä, ettei sillä ole haitallisia vaikutuksia kyseisen alueen koskemattomuuteen, *kun otetaan huomioon suunnitelman tai hankkeen vaikutusten arviointia koskevat päätelmät*. Jos suunnitelmasta tai hankkeesta kyseisen alueen koskemattomuudelle aiheutuvien haitallisten vaikutusten puuttuminen on epävarmaa, toimivaltaisen viranomaisen on kieltäydyttävä hyväksymästä sitä.”

Tässä valossa on ilmeistä, että MRL 9 §:n vastaisuuden ohella Hannukaisen kaivoshankkeen ja sitä palvelevan osayleiskaavaehdotuksen Natura-arvioinnit eivät täytä myöskään luonnonsuojelulain ja luontodirektiivin asettamia vaatimuksia. Natura-arviossa ja kaavaehdotuksessa ei ole myöskään otettu huomioon yhteisvaikutusten arviointia Muonionjokeen suhteessa Ruotsin Kaunis Iron hankkeeseen. Molemmat johtavat päästösä Muonionjokeen, joten näiden yhteisvaikutus on arvioitava. Myös tältä osin kaavaluonnos perustuu riittämättömiin selvityksiin ja on sekä luonnonsuojelulain 65 §:n että MRL 9§ vastainen. Koska molempien kaivosten vedet johdetaan samaan vesistöön, on arvioitava vesistön kokonaiskuormitus. Muutoin ympäristövaikutukset arvioidaan puutteellisesti ja ne antavat virheellisen kuvan laadittavan kaavan vaikutuksista. Selvitysten mukaan Muonionjoen purkuputken alueella on laaja alue merilohen ja –taimenen kutosoraikkoja, jotka tulevat häviämään alueelta. Tätä ei kuitenkaan yhden Ely-keskuksen lausunnon mukaan pidetä merkittävänä häviönä vaikka merilohi on vaarantunut ja meritaimen äärimmäisen uhanalainen laji. Kun tähän lisätään vielä Ruotsin Kaunis Iron todennäköiset päästöt, voidaan paremmin arvioida haitalliset kokonaisvaikutukset, jotka tulevat olemaan arvioitua huomattavasti suuremmat. Ruotsin luonnonsuojeluviranomaisen Naturvårdsverketin mukaan haitta-aineita on Kaunisvaaran kaivoksesta lupien vastaisesti tähän mennessä päästetty jo niin paljon, että useat raja-arvot ovat Muonionjoessa jo saattaneet ylittyä. Tätä ei ole kaavan selvitysten yhteydessä millään tavoin huomioitu.

Hannukaisen asemakaavaehdotus

Asemakaavaa laadittaessa on oikeusvaikutteinen yleiskaava otettava huomioon siten kuin säädökset edellyttävät. Koska yleiskaavaehdotus on säännöstenvastaisten, voidaan myös asemakaavaehdotusta pitää sellaisena. Asemakaava on laadittava MRL 54§ mukaan siten, että luodaan edellytykset terveelliselle, turvalliselle ja viihtyisälle elinympäristölle. Asemakaavalla ei saa asettaa maanomistajalle tai muille oikeuden haltijalle sellaista kohtuutonta haittaa, joka kaavalle asetettavia tavoitteita tai vaatimuksia syrjäyttämättä voidaan välttää.

MRL 62a§ mukaan hankkeen toteuttamiseksi laadittavan kaavan ja hanketta koskevan ympäristövaikutusten arviointimenettelyn ollessa samanaikaisesti vireillä kuulemiset voidaan sovittaa yhteen siten kuin ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun 22 §ssä säädetään. Hankkeella on valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita, jotka vaikuttavat merkittävästi heikentävästi ekologiseen kestävyys, aluerakenteen taloudellisuuteen ja se aiheuttaa merkittäviä ja pysyviä ympäristöhaittoja. Hannukaisen asemakaavaehdotus ei siis ole säädösten mukainen.

Rautuvaaran teollisuusalueen asemakaavaehdotus

Rautuvaaran teollisuusalueen asemakaavaehdotusta koskevat samat vaatimukset kuin edellä Hannukaisen asemakaavaehdotuksen osalta. Rautuvaaran teollisuusalueella sijaitsevat vanhan rikastushiekka-altaan yhteydessä jätevedenpuhdistamon saostusvesien ja vesien varastointiallas. Puhdistetut vedet johdetaan Niesajokeen ja edelleen Muonionjokeen. Tältä osin erityistä merkitystä on osayleiskaavan kohdalla mainittu vaikutusselvitysten puute vesienhoitosuunnitelmien ja etenkin Niesajoen osalta. Vanha rikastusallas ei sellaisenaan sovellu käyttöön vaan pohjan ja padon rakenteita on vahvistettava. Riskien kannalta on erittäin arveluttavaa, että ainoastaan yksi vanha pato erottaa ympäristölle erittäin haitallisia aineita sisältävän jäteveden valumisen ympäristöön. Tarvitaan ennaltaehkäisyä ja varotoimenpiteitä. Asiantuntijoiden mukaan altaiden koko saostukseen ja kierrättämiseen ei ole riittävä, esimerkiksi haitalliset ksantaatit vaativat vähintään puolen vuoden hajoamisajan. Jätevesien käsittelyä ja haitallisten aineiden päästöjä ei ole hakemuksessa käsitelty riittävällä tarkkuudella. Voidaan siis todeta, että myöskään Rautuvaaran teollisuusalueen asemakaavaehdotusta varten ei ole tehty riittäviä selvityksiä eikä kaavaehdotus ole säädösten mukainen.

Rovaniemellä 30.4.2018

Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry:n puolesta

Seppo Aikio
puheenjohtaja

Hydrobiologi FT Anna Bagge
toiminnanjohtaja

LIITTEET:

LIITE 1. Valitus Hannukaisen kaivospiirin määrittämisestä koskevasta päätöksestä

LIITE 2. Kaivosasiantuntija, ympäristökemisti FT Jari Natusen lausunto.